

BLIKVANGER

Een kunstboek in de kijker

VEERLE VANDEN BOSCH OVER WILLIAM BLAKE

De tweede hellecirkel: de wellustigen worden in een razende stormwind eeuwig voortgesleurd. Dante gaat in gesprek met zijn tijdgenoten Francesca da Rimini en Paolo Malatesta: hij is zo ontdaan dat hij het bewustzijn verliest.

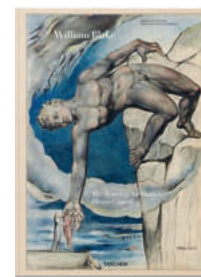
KERMIS IN DE HEL

Weinig literaire meesterwerken zijn zo vaak geïllustreerd als de *Divina Commedia*, Dantes visionaire reis door het hierna maals, wellicht geschreven tussen 1306 en 1321. Gemeten naar veertiende-eeuwse normen was het een bestseller: er kwamen al snel talrijke kopieën in omloop, er zijn nog vijftig prachtig verluchte Italiaanse manuscripten bewaard uit de veertiende en vijftiende eeuw. Dantes universele verhaal over schuld en boete, loutering, liefde en verlossing, met zijn vele poëtische vondsten en krachtige beelden hebben kunstenaars altijd geprikkeld: van Botticelli tot Michelangelo, van Géricault en Delacroix tot Doré en Rodin. Ook de romantische dichter en kunstenaar William Blake (1757-1827) past in dat rijtje. Blake maakte op het einde van zijn leven 102 tekeningen bij de *Divina Commedia*. Vandaag zijn ze verspreid over zeven musea. Uitgeverij Taschen bracht ze weer bij elkaar in een prachtig kunstboek.

Erg systematisch ging Blake niet te werk. Hij wijdde 72 tekeningen aan de Hel, 20 aan de Louteringsberg en slechts 10 aan het Paradijs. De Hel sprak duidelijk het meest tot zijn verbeelding. Of hij dat onevenwicht nog wilde wegwerken, weten we niet, want Blake overleed toen hij nog volop met dit project bezig was. De tekeningen zijn niet allemaal voltooid: Blake signeerde

er maar 11, die hij dus wellicht als afgewerkt beschouwde. Andere zijn niet meer dan rudimentaire schetsen. Daardoor kun je goed zien hoe hij te werk ging: eerst schetste hij de centrale figuren, en de compositie van zijn tekening in potlood. Daarna bracht hij kleur aan in aquarel, soms monochroom, soms in verschillende kleuren. Licht en kleur zijn essentieel in deze tekeningen. Blake creëert sfeer en betekenis met dramatische clair-obscur-effecten, dreigende wolkenpartijen, schroeiend hellevuur, zacht maanlicht en zonsopgangen vol belofte. In een derde fase beklemtoonde hij met inkt de contouren van zijn figuren of de structuur van de landschappen. Door zijn flamboyante verbeelding hebben de tekeningen een heel eigen karakter. Dante en zijn kompaan Vergilius (die hem vergezelt in de Hel en op de Louteringsberg) hebben verfijnde, bijna vrouwelijke trekken. Ze zijn haast tweelingbroers, enkel van elkaar te onderscheiden doordat Dante een rood en Vergilius een blauw gewaad draagt. De zielen, hellemonsters, engelen en heiligen die ze op hun pad vinden, zijn bijzonder expressief. Blake is heel inventief in het schetsen van zowel misvorming en gruwelijke straffen als gelukzaligheid en fysieke perfectie. Hij geeft zijn figuren theaterlijke houdingen mee, wat zijn tekeningen heel dramatisch maakt. De tekst van Dante krijgt bij Blake een soms verbluffende visuele vertaling.

De reproducties in het boek zijn van hoge kwaliteit, op mooi papier gedrukt, sommige in groot formaat op uitvouwbare bladzijden. Ze worden voorafgegaan door twee inleidende essays en vergezeld door de bijbehorende originele verzen en een hedendaagse vertaling. De duidende teksten zijn beknopt, maar verhelderend, en wijzen geregeld op invloeden en echo's van andere kunstwerken, van antieke beeldhouwkunst en schilderingen tot middeleeuwse miniaturen en Michelangelo. Dit jaar is het 750 jaar geleden dat Dante werd geboren. Dit feestelijke kunstboek zet die verjaardag alle luister bij.

SEBASTIAN SCHÜTZE en MARIA ANTONIETTA TERZOLI
William Blake. *Les dessins pour la 'Divine Comédie' de Dante.*

Taschen, 324 blz., 99,99 € (beschikbaar in het Frans, het Engels, het Duits, het Spaans en het Italiaans).

★★★★★

Bij Ambo/Anthos verscheen zopas een herdruk van de prozavertaling van de *'Divina Commedia'* door Frans Van Dooren (600 blz., 29,99 €).

ECONOMIE EEN ANTROPOLOOG IN DE CITY

De dictatuur van het geld

Joris Luyendijk deed antropologisch veldonderzoek naar een bijzondere mensensoort: de City-bankier. RUBEN MOOIJMAN

De auteur: Nederlands antropoloog en journalist.
Het boek: de persoonlijke verwerking van zijn blogposts over de financiële wereld van de City.
ONS OORDEEL: de kracht zit hem in Luyendijks onbevangeheid.
★★★★☆

De *Standaard* heeft acht journalisten voor een periode van zes maanden deeltijds vrijgesteld om zich in één bepaald onderwerp te verdiepen. Dat is niet mis, maar het is kinderspel vergeleken met wat *The Guardian* aan de Nederlandse journalist Joris Luyendijk vroeg. Meer dan twee jaar lang kon hij zich onderdompelen in de financiële wereld van Londen. Harde onthullingen hoefden er niet per se uit te komen. Zelfs artikelen in de krant waren niet vereist. Een blog was voldoende. De *Banking Blog* van *The Guardian* werd een spraakmakend project. De gesprekken met anonieme bankiers werden ontluiserende teksten die een uniek beeld geven over hoe het er aan toe gaat in de City. De blogposts verschenen als columns ook in *De Standaard* en *NRC Handelsblad*.

De tweehonderd gesprekken die Luyendijk had met insiders uit Europa's financiële hoofdstad, zijn nu verwerkt in een boek. Het is geen bundeling van de gesprekken, maar een persoonlijk verslag over zijn periode als City-correspondent. Luyendijk plaatst de informatie van zijn gesprekspartners in een context, en voegt hij er zijn persoonlijke zoektocht aan toe naar het antwoord op de vragen die hij zichzelf had gesteld. Daarom vind ik het boek nog beter dan de columns. Het laat, overtuigender dan welke economische analyse dan ook, zien hoe de financiële sector functioneert en welke gevaren daarachter schuilgaan. Luyendijk focust niet op het intussen bekende verhaal van de ingewikkelde producten, de excessieve kredietverlening en de perverse winstmechanismen. Hij richt zich op de vraag: wie zijn de mensen achter dat verhaal, en hoe hebben ze het zover kunnen laten komen?

Boeven

De kracht van Luyendijks aanpak zit hem in zijn onbevangeheid. Hij is opgeleid tot antropoloog, en benadert zijn studieobject zoals hij een exotisch volk op een tropisch eiland zou benaderen. Hij spreekt hun taal niet, dus leert hij eerst alle financiële terminologie. Hij kent de geheime codes niet, dus zoekt hij eerst uit welke subculturen er heersen. Hij weet eigenlijk niet goed wat hun werk precies inhoudt, en dus is hij niet beschaamd om daar gewoon naar te vragen. Zo komt hij erachter wat *prop trading* en *total comp* betekent, dat een effectenhandelaar heel ander werk doet dan een vermogensbeheerder, en dat veel werknemers bij een bank erg nuttige dingen doen.

Iemand die actief is in *project finance* vertelt bijvoorbeeld hoe trots ze is op de tolbrug waarvan ze de financiering heeft helpen realiseren. Een analist zegt dat hij eigenlijk het werk doet dat journalisten willen doen: heel diep in bepaalde onderwerpen duiken en de waarheid boven water krijgen. Ze beantwoorden bepaald niet aan het beeld van gewetenloze boeven die de kredietcrisis op hun geweten hebben.

Die boeven vindt Luyendijk ook niet, op één

uitzondering na. Gaandeweg komt hij erachter dat wat er mis is met de financiële wereld, niet de individuen zijn, maar de cultuur. Bijvoorbeeld het totale gebrek aan loyaliteit tegenover de werkgever, die weer samenhangt met de extreme werkonzekerheid. Als je niet goed genoeg bent, kun je van de ene dag op de andere ontslagen worden. Maar als je heel goed bent, laat je je weggopen door een concurrent. Daardoor is niemand echt betrokken bij het grote geheel en de lange termijn. Ook de hoge lonen en de extreme werkdruk zijn een problematisch onderdeel van de City-cultuur. Mensen leven alleen nog voor hun werk, voelen zich verheven boven anderen en raken vervreemd van de werkelijke maatschappij.

Machteloos

Een ander element is de enorme omvang en complexiteit van de banken. Die zorgt voor interne belangenconflicten en voor concurrentie tussen afdelingen, waardoor een grondige controle onmogelijk wordt. De meest ontluiserende passages in het boek zijn die over de interne risicocontrole-afdelingen, die machteloos staan tegenover de winstmakers op andere verdiepingen.

Maar de belangrijkste factor is de extreme focus op geldverdiene, die elke moreel besef heeft onderdrukt. Luyendijk noemt de sector amoreel, niet immoreel. Morele overwegingen

Luyendijk benadert zijn studieobject zoals hij een exotisch volk op een tropisch eiland zou benaderen

doen er niet toe. Geld is het enige dat telt. De Londense City is een extreme meritocratie. Als je goed bent, doe je mee, als je slecht bent, lig je eruit. Zonder aanzien des persoons. Luyendijk heeft ook wel oog voor de goede kanten van dat systeem. Seksisme, discriminatie of andere vooroordelen spelen er geen rol. Meermals zijn zijn gesprekspartners afkomstig uit arme milieus, vaak uit Azië. Een moslima getuigt dat haar hoofdzoek geen issue is, en dat mensen belangstellend informeren of ze mannen een hand geeft. Heel wat geïnterviewden zijn lovend over de stimulerende omgeving en het idee je te kunnen meten met de allerbesten.

Maar verder is Luyendijks relaas weinig hoopgevend. De kredietcrisis heeft nauwelijks iets veranderd. Alsof een motorrijder na een bijnaongeluk opgelucht ademhaalt dat het goed is afgelopen, en daarna weer gas geeft. Luyendijks conclusie is dan ook hard: nieuwe regels hebben alleen zin als de cultuur van de sector radicaal verandert.

JORIS LUYENDIJK

Dit kan niet waar zijn. Onder bankiers.

Atlas Contact, 240 blz., 19,99 € (e-boek 14,99 €).

De ingang van de hel, met bovenaan het beroemde opschrift: 'Laat varen alle hoop, gij die hier binnentreedt.'

De zevende hellecirkel: de zielen van de zelfmoordenaars zitten opgesloten in kale bomen en worden geplaagd door afschrikwekkende harpijen. Als je een tak afbreekt, gaan ze bloeden.